

İNSAN HAKLARI VE TÜRKİYE

10 ARALIK 2019

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
İNSAN HAKLARI GENEL BAŞKAN YARDIMCILIĞI

Cumhuriyet Halk Partisi İnsan Hakları Genel Başkan Yardımcılığı tarafından hazırlanan, Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından yönetilen Türkiye'nin insan hakları bakımından dünyadaki yeri ve yaşanan hak ihlallerinin bir kısmı hakkında gözlemler içeren rapordur.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	2
I. Anayasa Mahkemesi Kararları	3
II. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Türkiye	3
III. Avrupa Sosyal ve Ekonomik Haklar Komitesi Önünde Türkiye.....	5
IV. GREVIO Önünde Türkiye.....	7
V. Olağanüstü Hal Komisyonu Verileri.....	8
VI. Uluslararası Raporlar ve Belgelerde Türkiye	9
a. Freedom House Verileri	9
b. İnternet Özgürlüğü	10
c. Cinsiyet Eşitliği – Dünya Ekonomik Forumu.....	12
d. Eğitim – PISA 2018 Sonuçları.....	13
e. Basın Özgürlüğü – Reporters Without Borders Endeksi.....	13
f. Kişisel Özgürlük/Ekonomik Özgürlük (İnsan Özgürlüğü) – Cato Institute.....	14
g. Demokrasi – Economist Intelligence Unit.....	15
h. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporları	15
SONUÇ VE GÖZLEMLER	17

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

İNSAN HAKLARI GENEL BAŞKAN YARDIMCILIĞI

İNSAN HAKLARI VE TÜRKİYE – 10 ARALIK 2019

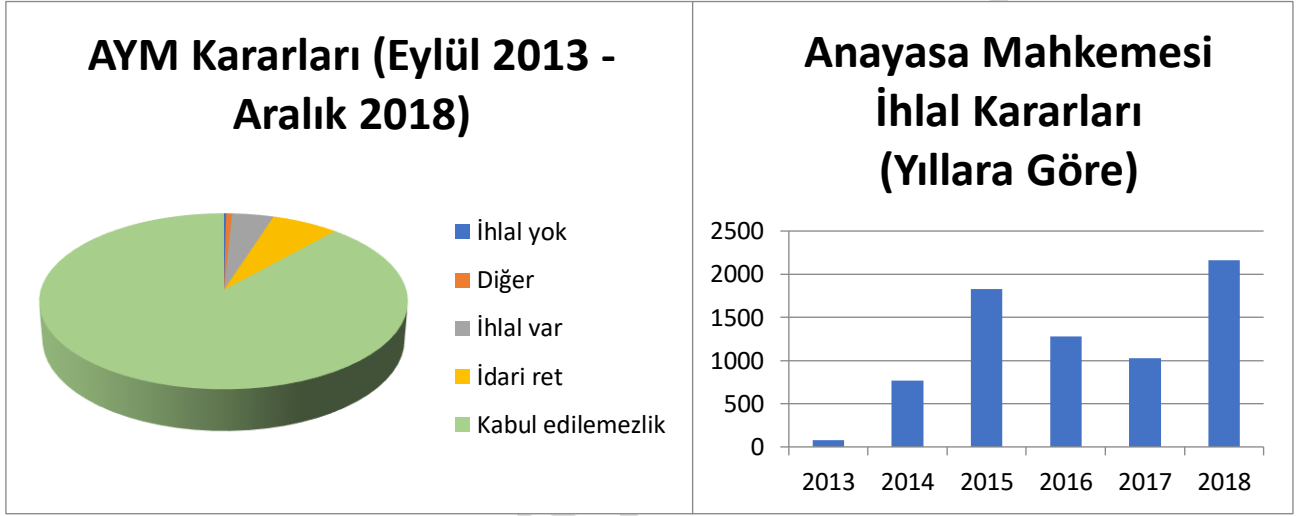
GİRİŞ

Türkiye’de insan hakları ihlalleri son yıllarda çeşitli konularda ortaya çıkmaktadır. Yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı; göçmen, kadın, çocuk, engelli, LGBTİ+ hakları; zorla kaybetmelere karşı korunma, adil yargılanma hakkı, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, özel yaşama saygı hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı gibi birçok alanda yaşanan sorunlar Cumhuriyet Halk Partisince yakından takip edilmektedir.

Bu çalışmada insan hakları sorunlarının yalnızca bir bölümü ele alınmış; özellikle Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, son dönemde artan kadın cinayetleri nedeniyle İstanbul Sözleşmesi’nin denetim organı olan GREVIO’nun 2018 Türkiye raporu ve ekonomik krizle birlikte artan sosyal ve ekonomik hak ihlallerine dikkat çekmek amacıyla gözardı edilen Avrupa Sosyal Şartı’nın denetim organı olan Avrupa Sosyal Haklar Komitesi raporları, insan hakları ihlallerinin artma nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkan olağanüstü hal döneminde alınan tedbirlere karşı etkisiz bir başvuru yolu olan Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu verileri ile uluslararası endekslerde Türkiye’nin durumu incelenmiştir.

I. Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvurular sonucunda 23.09.2012 ve 31.12.2018 tarihleri arasında verilen 172.380 kararın yalnızca 7.140'ında en az bir hakkın ihlali yönünde karar çıkmıştır. Bu oran tüm başvuruların yalnızca %4,1'ini oluşturmakta, geri kalan %95,9'unda hakkın ihlal edilmediği, idari ret, kabul edilemezlik, düşme, dosya kapatma ve başvurunun reddi yönünde kararlar verilmiştir.

OHAL kapsamında alınan tedbirlere ilişkin kabul edilemezlik kararı verilen başvuru sayısı 72.134'tür.

II. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Türkiye

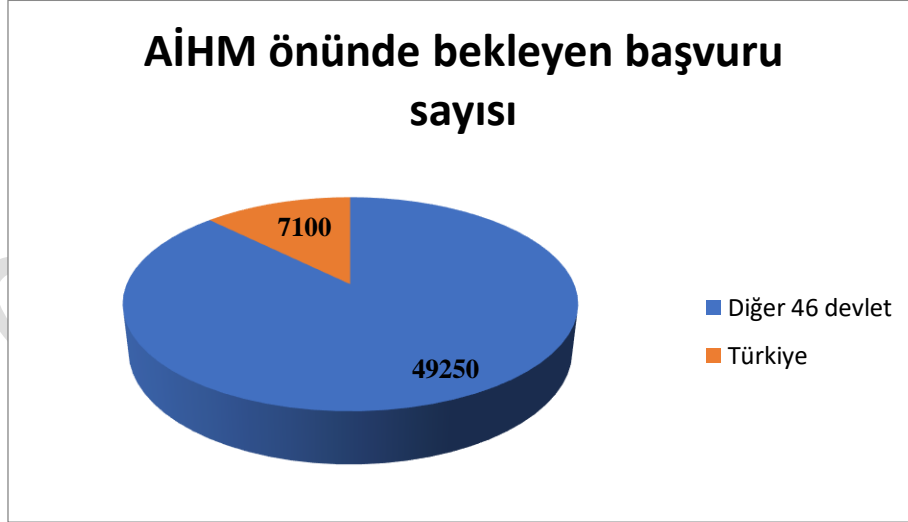
Türkiye, hakkında yalnızca son 4 yılda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin sadece ifade özgürlüğü ve ifadenin toplu kullanımı olan örgütlenme özgürlüğü maddelerinden verilen ihlal kararları sonucunda 9.065.735 TL ödemek zorunda kaldı.

2018 yılında Türkiye hakkında verilen 146 kararın 140'ında en az 1 hak ihlali tespit edilmiştir. İhlal kararlarından 29'u özgürlük ve güvenlik hakkı, 41'i adil yargılanma hakkı, 40'ı ifade özgürlüğüyle ilgilidir.

2019 yılında işkence ve kötü muamele yasağının 17, özgürlük ve güvenlik hakkının 15, ifade özgürlüğünün 22, örgütlenme özgürlüğünün 7, özel yaşama saygı hakkının 31, adil yargılanma hakkının 34 ihlali mahkeme tarafından tespit edilmiştir.

*Esastan verilen karar sayılarına göre oluşturulmuştur.

III. Avrupa Sosyal ve Ekonomik Haklar Komitesi Önünde Türkiye

Avrupa Sosyal Şartı'nın denetim organı olan Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'nin Türkiye hakkında incelemeleri Şart'a uygun veya aykırı davranışların tespiti şeklinde olmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin aksine, Komite'nin Türkiye hakkında bireysel başvuru kararı bulunmamaktadır. Ancak Türkiye'nin tarafı olduğu Sosyal Şart'ta düzenlenen sosyal ve ekonomik haklar bakımından dikkate alınması gereken gözlemler sunulmaktadır.

2015 yılı sonuçları:

- Türkiye'nin aileyi sosyal, ekonomik ve hukuken korumadığı, ailenin sosyal korumasının olmadığı ve konut hakkının ihlal edildiği belirtilmiştir. Çocukların korunabilecekleri yeterli merkezlerin bulunmamasıyla birlikte ailenin, engellilerin, çocukların, yaşlıların ve ebeveynlerin danışma hizmeti alabilecekleri yerlerin de olmadığı tespit edilmiştir. Yardım alabilen ailelerin sadece sosyal güvencesi olanlar olduğu, yasal düzenleme eksikliğinin bulunduğu ve ev içi şiddetin 6284 ve İstanbul Sözleşmesi'ne rağmen arttığı ifade edilmiştir.

2017 yılı sonuçları:

- Türkiye'nin yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya karşı yeterli koruma sağlamadığı tespit edilmiştir. Sosyal yardımlara ayrılan bütçenin artmasına rağmen çalışanlar arasında sosyal yardımdan yararlanma oranı düşük kalmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın verilerinde açıklık bulunmamakta ve sosyal yardımların bütünsel olarak nasıl ve hangi stratejiyle organize edildiği anlaşılamamaktadır.
- İstismar mağduru çocukların soruşturulamayacağına dair kuralın ihlal edildiği belirtilmiştir.
- Çocuk ve anne ölümleriyle mücadelenin yetersiz kalması nedeniyle sağlık hakkı ihlal edilmiştir.
- AİHM'in translara cinsiyet geçiş operasyonu yapılabilmesi için fazla sayıda koşulun arandığını belirten YY/Türkiye kararına referans verilmiştir.
- Toplam nüfusun yaklaşık yüzde 15'inin sigortasız olduğu anlaşıldığından sosyal güvenlik hakkı ihlal edilmiştir.

2018 yılı sonuçları:

- Türkiye, haftalık 60 saatlik çalışma sınırına uymadığı için çalışma saatlerine ilişkin düzenlemeyi ihlal etmiştir.
- Türkiye, çalışanların fazla mesai karşılığında zamlı ücret alma hakkını ihlal etmiştir.
- Küçük işletmelerin Borçlar Kanunu'na bağlı olması, ihbar sürelerinin yetersizliği ve işyerinde ayrımcılık yasağıyla ilgili yeterli güvencelerin belirtilmemiş olması nedeniyle ve asgari ücretliden ücret kesintilerinden dolayı adil ücret hakkına aykırı davranıldığını tespit etmiştir.

IV. GREVIO Önünde Türkiye

İstanbul Sözleşmesi'nin denetim organı GREVIO, 2018 yılında hazırlamış olduğu raporda;

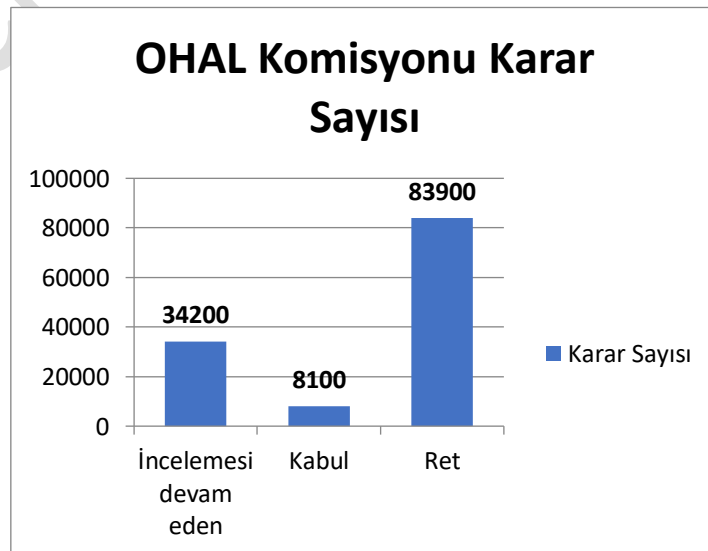
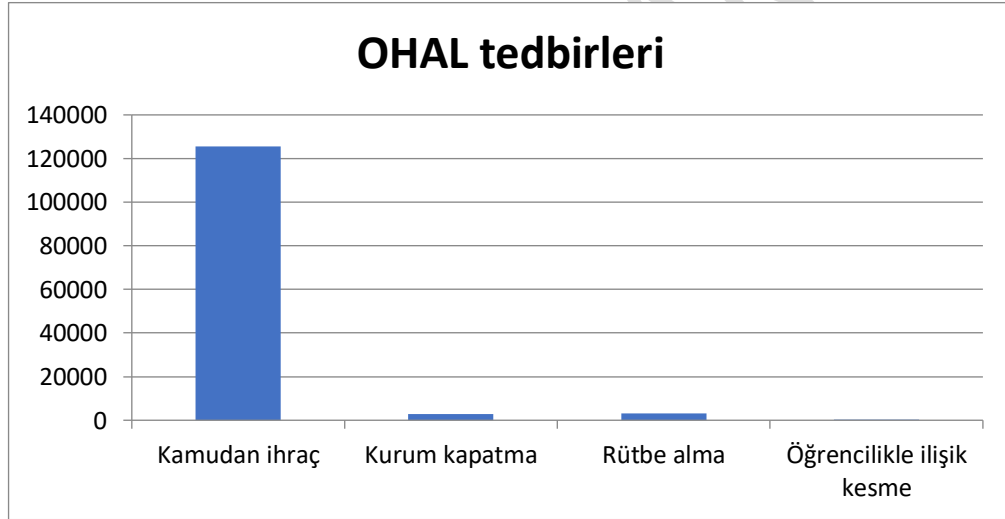
- Özellikle terörle mücadele tedbirlerinin, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki güvenlik operasyonları ve başarısız darbe girişimi sonrası kamu görevlilerinin toplu ihracıyla ortaya çıkan faktörlerin kadınların şiddetten uzak yaşama hakkının yerine getirilmesine uygun olmadığını,
- 4+4+4 eğitim sistemiyle birlikte evde eğitimin kadının eş ve anne olarak geleneksel rollerini pekiştirebileceği ve bu nedenle kız çocukları üzerinde olumsuz etkileri olabileceğini,
- Genel politikaların kadın erkek eşitliği ve kadına yönelik şiddet üzerindeki muhtemel etkileri bakımından sistematik ve kapsamlı değerlendirilmesi konusunda eksiklik bulunduğunu,
- İstanbul Sözleşmesini ve ilkelerini savunan bağımsız kadın kuruluşları gibi sivil toplum kuruluşlarının yaşadığı ve gittikçe artan kısıtlayıcı koşulların bulunduğunu,
- Cinsel şiddet gibi belirli şiddet biçimlerindeki ihbar düzeyinin aşırı düşük olduğunu,
- Toplumsal cinsiyet eşitliği yerine "toplumsal cinsiyet adaleti" kavramının kadına yönelik şiddet konusunun toplumsal cinsiyete dayalı doğasının anlaşılmasından kaynaklanabileceğini,
- İnsan hakları organlarının, Kürt kadınlarının, dezavantajlı durumu ve etnik ve dilsel kimlikleri nedeniyle ayrımcılık konusunda endişelerini dile getiren birçok raporunun bulunduğunu,
- Sokağa çıkma yasaklarının, mağdurların, hastaneler ve karakollar tarafından karşılanan gerekli koruma ve desteğe erişimlerini ciddi anlamda zedeleyebileceğini,
- Hayatını kaybeden mağdur sayısı konusunda endişe veren bir trend olduğunu,
- Öldürülen kadınlarla ilgili güvenilir resmi verilerin bulunmadığını ve yetkili makamların, konuyu yeterince ciddiye alma ve sorumluluklarıyla

net bir şekilde yüzleşme konusunda istekli olmayabilecekleri yönünde bir algının bulunduğunu

Belirtmiştir.

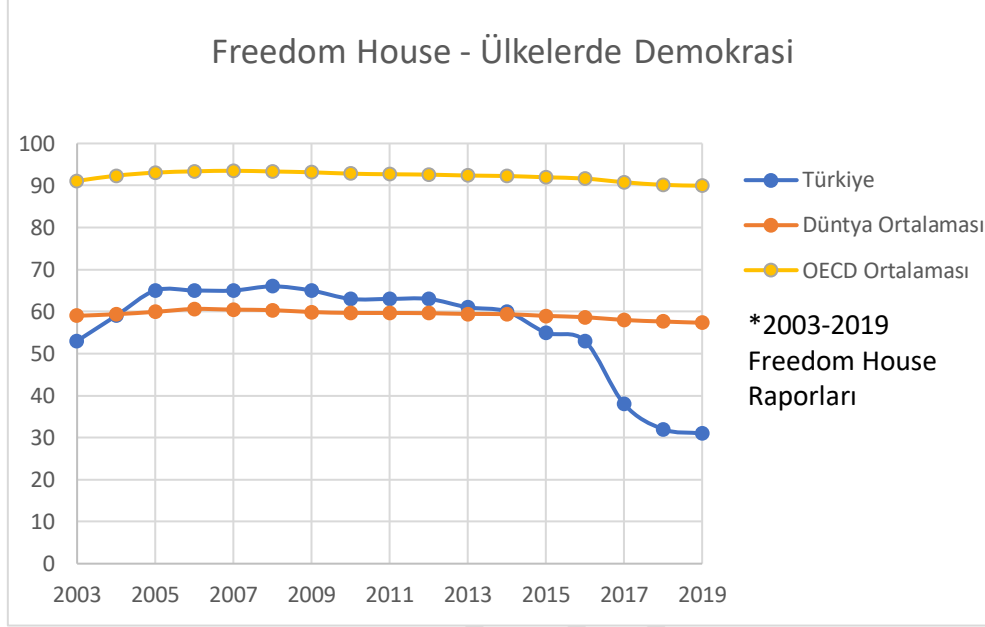
V. Olağanüstü Hal Komisyonu Verileri

Olağanüstü hal tedbirlerinden 125.678'i kamu görevinden çıkarma, 3.213'ü rütbe alma, 270'i yurtdışı öğrencilikle ilişkisi kesme, 2.761'i kurum ve kuruluş kapatmaya ilişkindi. Komisyona yapılan 126.200 başvurudan 92.000'i karara bağlanmış, bunlardan 8100'ü kabul, 83.900'ü retle sonuçlanmıştır.

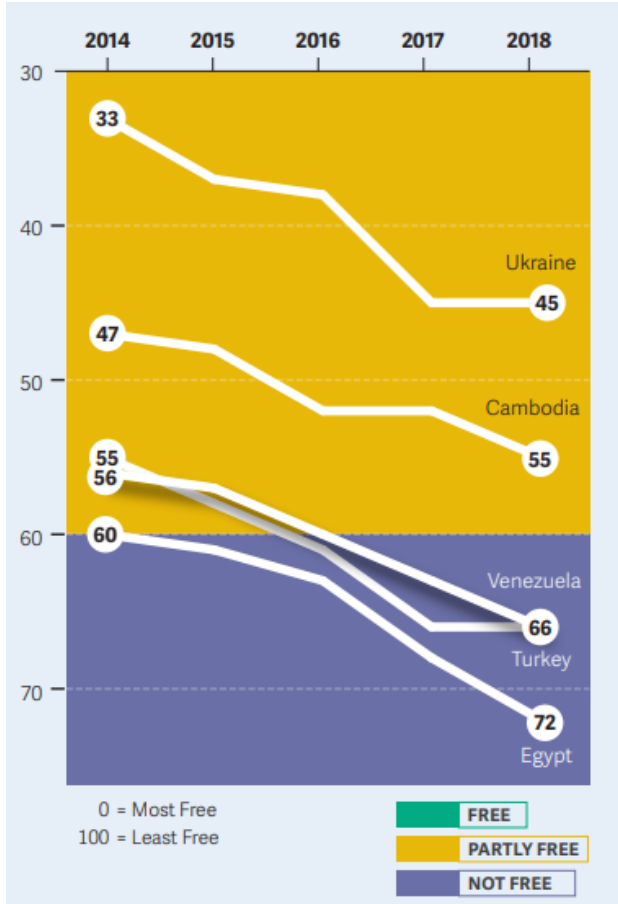
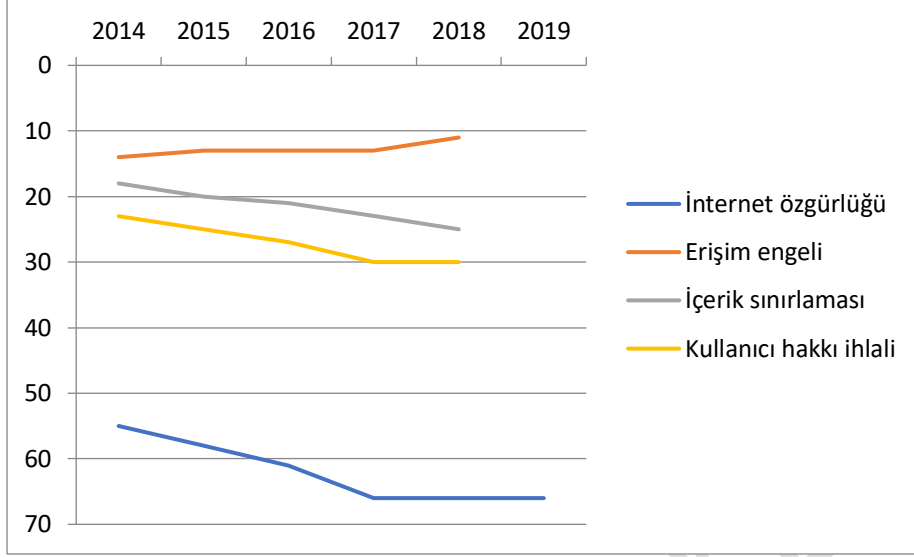
VI. Uluslararası Raporlar ve Belgelerde Türkiye

a. Freedom House Verileri

Freedom House'un verilerine göre Türkiye, demokrasi endeksinde hem OECD, hem de dünya ortalamasının gerisinde kalmıştır. Özellikle 2015 yılından bu yana önemli ölçüde gerileme gözlemlenmektedir.

b. İnternet Özgürlüğü

Freedom on the Net, tüm dünyada internet özgürlüğünü incelerken internet sitelerinin yasaklanmasını, kısmi olarak erişim engellerini, iktidar yanlısı internet profillerinin sanal ortamdaki tartışmalara katılım oranını ve bunun gibi birçok veriyi dikkate alarak her yıl rapor hazırlamaktadır. Bu raporlarda 0 en iyi, 100 en kötü olarak belirlenmiştir.

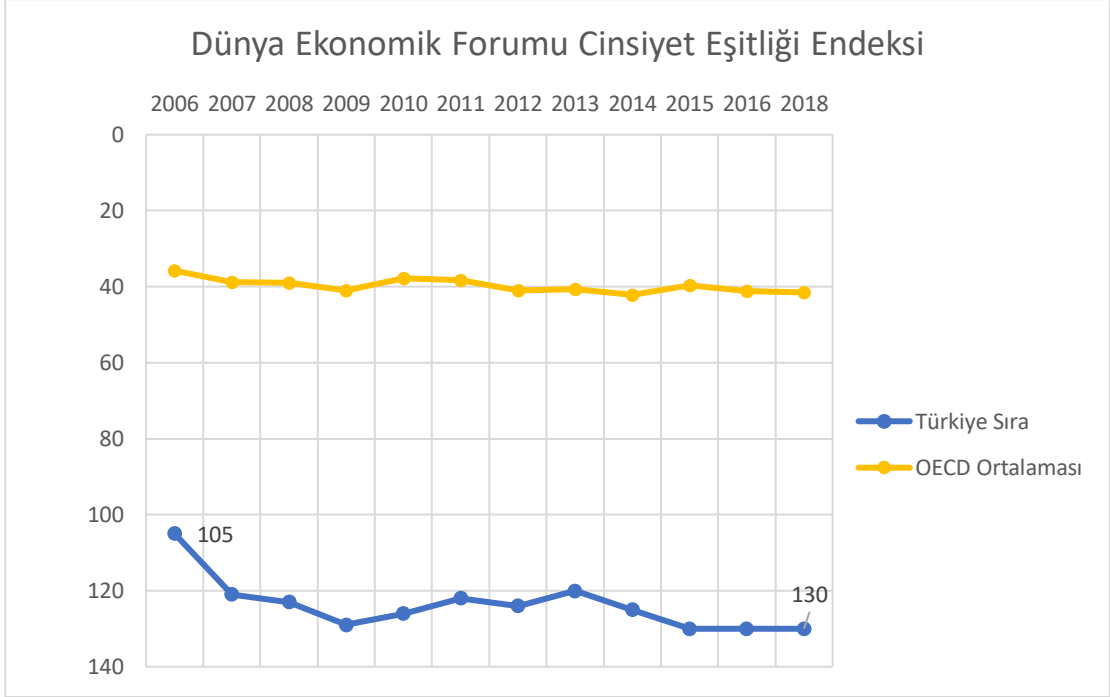
Türkiye'nin puanı gittikçe artmaktadır. İnternet özgürlüğü konusunda son yıllarda en hızlı düşüşte olan beş ülkeden biri Türkiye olmuştur.

Türkiye, 2014 yılında “kısmen özgür” ülkelerden biriyken, 2016’dan bugüne “özgür olmayan” ülkeler sınıfındadır.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, AİHM önünde görülmekte olan Wikimedia Foundation/Türkiye davasına üçüncü taraf olarak katılarak gözlemlerini 18 Kasım 2019 tarihinde sundu. Gözlemde şu tespitlere yer verildi:

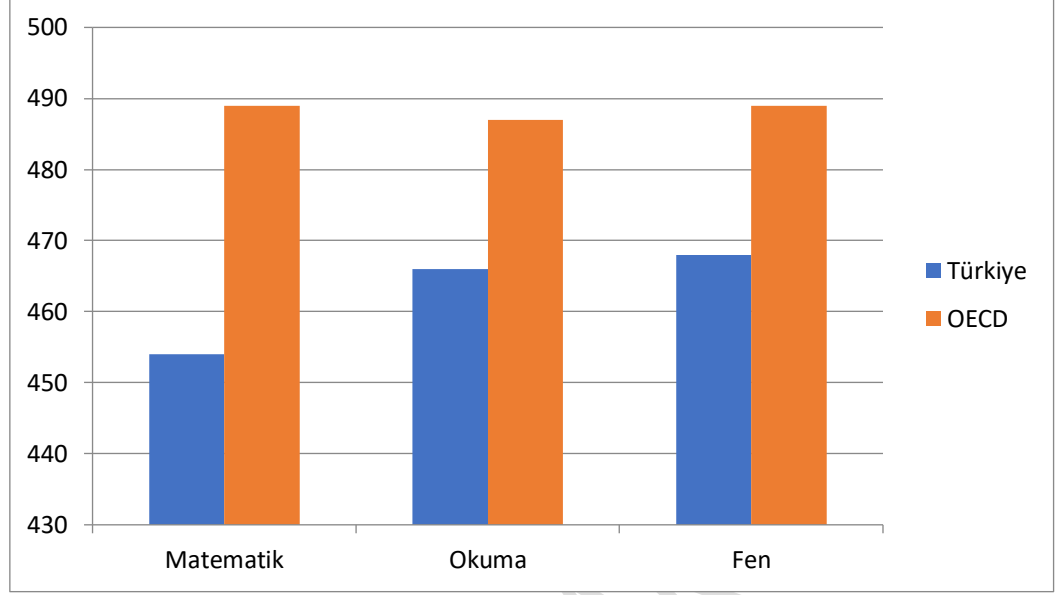
- Basına doğrudan ve artan saldırılarda bulunmaktadır.
- RTÜK orantısız cezalar vermektedir.
- OHAL KHK’leriyle medya organlarının kapatılması basın özgürlüğüne zarar vermiştir.
- Gittikçe artan sayıda adli soruşturma ve cezalar, ifade özgürlüğü kapsamındaki açıklamalara karşı kullanılmaktadır.
- Gazetecilerin tutuklanması, fiziksel saldırılar ve şiddet; caydırıcı bir etki yaratmaktadır.
- Türk makamları sosyal medya platformlarından birçok içeriğin kaldırılması için talepte bulunmaktadır. Örneğin Temmuz-Aralık 2018 döneminde Twitter, 9155 adet içeriğin kaldırılması yönünde talep almıştır. Bu sayı, tüm dünyadan gelen taleplerin neredeyse yarısını oluşturmaktadır.
- İnterneti yavaşlatma uygulamalarında bulunmaktadır.
- Wikipedia’nın yasaklanması, milyonlarca kişinin insan haklarına bir müdahale olup demokratik bir toplumda gerekli olarak görülemez.

c. Cinsiyet Eşitliği – Dünya Ekonomik Forumu

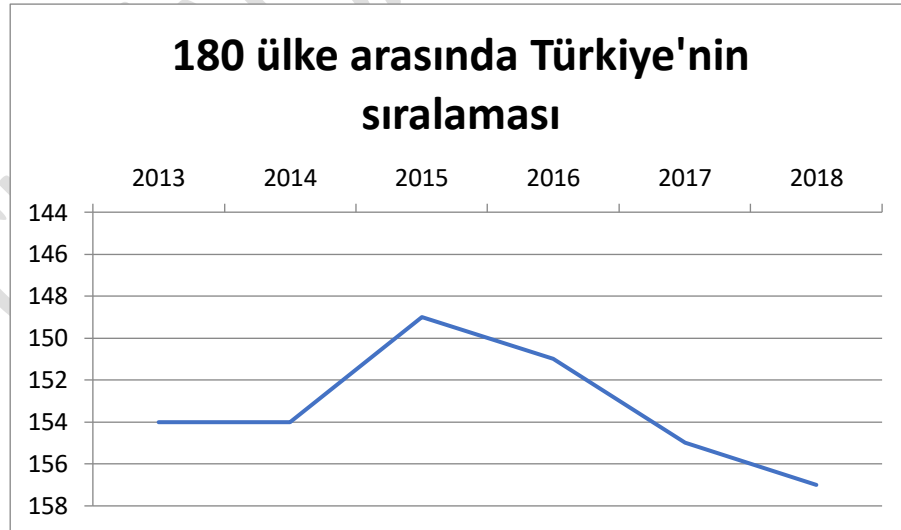
Türkiye, Dünya Ekonomik Forumu'nun verilerine göre cinsiyet eşitliği sıralamasında OECD ülkelerinin ciddi oranda altında olup özellikle 2013 yılından bugüne gittikçe gerilemektedir.

d. Eğitim – PISA 2018 Sonuçları

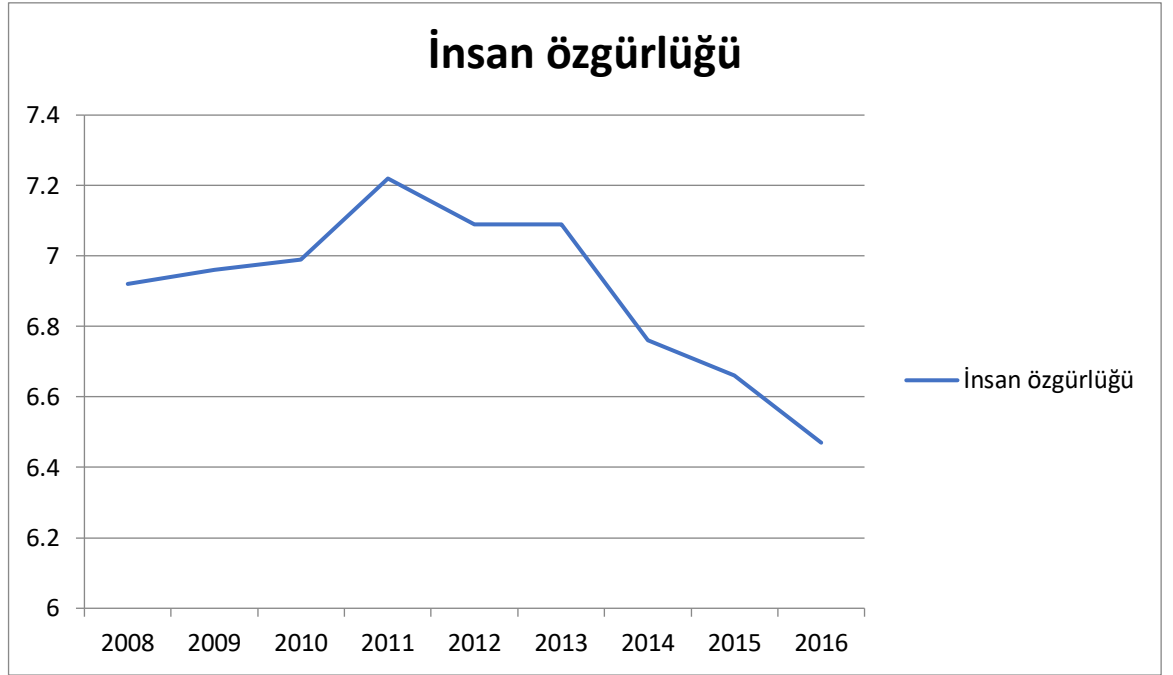
Türkiye, PISA 2018 sonuçlarında Matematik, Okuma ve Fen alanlarında OECD ortalamasının çok altında kalmıştır.

e. Basın Özgürlüğü – Reporters Without Borders Endeksi

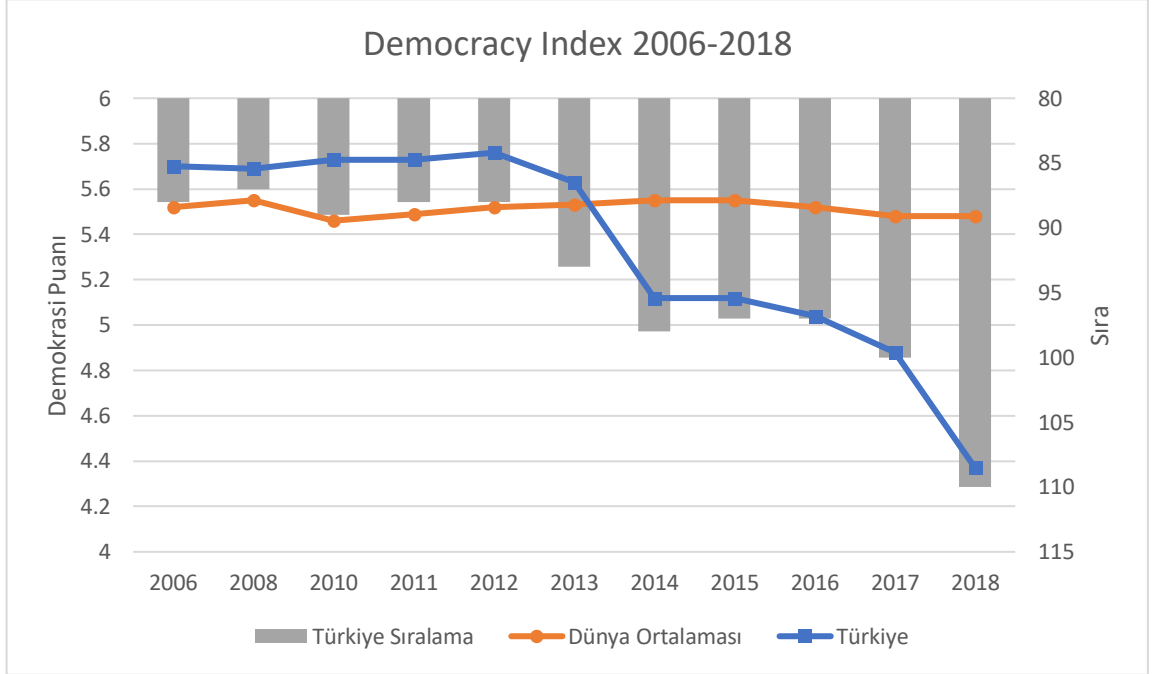
Ülkelerde basın özgürlüğünü ölçen Sınır Tanımayan Gazeteciler örgütünün endeksine göre Türkiye'nin sıralaması özellikle 2015 yılından bugüne ciddi oranda gerilemektedir.

f. Kişisel Özgürlük/Ekonomik Özgürlük (İnsan Özgürlüğü) – Cato Institute

Türkiye, çeşitli ülkelerde kişi özgürlüğünü ve ekonomik özgürlüğü ölçen Cato Enstitüsü endeksinde 162 ülke arasında kişi özgürlüğünde 118. sırada, ekonomik özgürlükte ise 86. sıradadır.

g. Demokrasi – Economist Intelligence Unit

The Economist yayın kuruluşuna bağlı olan Economist Intelligence Unit'in her sene yayımladığı demokrasi endeksi raporunda Türkiye'nin puanının 2013 sonrasında dünya ortalamasının altına düştüğü ve sıralamasının 110'lara kadar gerilediği görülmektedir.

h. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporları

BM Yüksek Komiserliği raporlarında Türkiye hakkında şu konularda endişe ve gözlemler öne çıkmaktadır:

1. Zorla kaybetmelere karşı koruma: Türkiye'nin zorla kaybetmeyi özerk bir suç olarak düzenlemesi, bu konuda bütüncül bir politika izlemesi, 1980 ve 1990'larda kaybedilen kişilerin akıbetinin araştırılması için mekanizmalar kurulması ve BM'nin ilgili sözleşmesine taraf olunması tavsiye edilmiştir.

2. Kadının insan hakları: kamudan ihraçların kadın haklarına olumsuz etkisine, kadın örgütlerine yönelik baskıcı tutuma, Kürt kadınlarının dezavantajlı durumu hakkında endişelere, mülteci kadınların temel yaşamsal ihtiyaçlarına erişememelerine, Anayasa'nın 90. maddesi hakkında yargının bilgi eksikliğine dikkat çekilmiştir.
3. İşkence yasağı: Komite, devletin yeterli bilgiyi sağlamaması konusunda eleştirilerini dile getirmiş ve AIHM kararlarını hatırlatmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde meydana gelen hak ihlallerini hatırlatan Komite, bu bölgeye dair bilgilerle birlikte mültecilere ilişkin bilgilerin verilmesi konusundaki isteksizlikten yakınmıştır. Komite, TİHEK'in bağımsızlığı konusunda da endişelerini ifade etmiştir.
4. İşçi mülteciler: Komite, mültecilerin eğitim, sağlık, istihdam, sosyal yardım ve benzeri hizmetlere erişimi konusunda yasal düzenlemelerin idareye geniş bir takdir yetkisi vermesini eleştirmiştir. Çalışma izni alma sürecinin uzunluğunun kayıtdışı işçi çalıştırma olgusunu artırdığı tespit edilmiştir. Komite ayrıca yasal düzenleme eksikliği ve prosedüral kuralların mültecilerin kendi uzmanlık alanlarında değil, başka alanlarda çalışmak zorunda bıraktığını ifade etmiştir.

SONUÇ VE GÖZLEMLER

- Türkiye’de meydana gelen insan hakları ihlalleri, özellikle son yıllarda uluslararası belgelere daha çok yansımaktadır.
- Türkiye’nin sıralamasının insan haklarını ilgilendiren birçok uluslararası endekste gerilediği anlaşılmıştır.
- Demokratik toplumun temel değerlerinden olan ifade özgürlüğü konusunda Türkiye, neredeyse geri kalan Avrupa Konseyi üyelerinin toplamıyla karşılaştırılabilir düzeyde ihlal kararlarına konu olmuştur.
- Başarısız darbe girişimi sonrası ilan edilen olağanüstü hal şeklen ortadan kalkmış olsa da, olağanüstü halin insan hakları üzerinde sınırlandırıcı etkisi devam etmektedir.
- Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruların ezici bir çoğunluğu usulden reddedilmektedir. “Açıkça dayanaktan yoksunluk” kriterlerinin belirsizliği, esasa girilmesi gereken konularda kabul edilemezlik kararlarının verildiğine işaret etmektedir. Böylelikle istatistikler yanıltıcı hale getirilmekte, birçok başvuruya ilişkin bilgiler şeffaf olarak yansıtılmamaktadır.
- Anayasa Mahkemesi’nin verdiği ihlal kararları, 2018 yılında 2017 yılının iki katını aşmıştır.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne Türkiye’den yapılan başvurulardan esastan incelenenlerin çok büyük bir çoğunluğunda ihlal kararı çıkmaktadır.
- Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu, başvuruların çok büyük bir çoğunluğunu reddetmektedir. Özerkliği olmayan bu komisyonun verdiği kararların kamuya açık olmaması ve tarafımıza ulaşan kararların gerekçe yönünden eksikliği kaygı uyandırmaktadır. Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu, mahkemeye başvurunun önünü kapatmak ve hukuk yollarının süresini uzatmak için kullanılmaktadır, bu komisyon lağvedilmeli ve mahkemelere başvuru yolu açılmalıdır.

- İnternet ve medya yasakları orantısız ve milyonlarca kişinin hakkını ihlal eden tedbirlerle sürmektedir. Türkiye, yasaklarla birlikte internette özgür tartışma ortamına müdahale eden “troller” nedeniyle internet özgürlüğü sıralamasında geri düşmektedir.
- Türkiye’nin “insanlığa karşı suç” olarak görülen zorla kaybetmelere karşı koruma mekanizmaları yetersizdir. Birleşmiş Milletler’in Zorla Kaybetmelere Karşı Korunmaya İlişkin Sözleşmesi’ne taraf olunması, Cumartesi Anneleri’nin barışçıl eylemlerine izin verilmesi, TBMM İnsan Hakları Komisyonu’nun da raporladığı üzere 1980 ve 1990’larda kaybedilen kişilerin akıbetinin araştırılması için mekanizmaların öngörülmesi ve zorla kaybetmenin yasalarda “insanlığa karşı suç” olarak düzenlenmesi gerekmektedir. KHK ile ihraç edilen ve aylarca haber alınmadıktan sonra gözaltında ortaya çıkan ve henüz haber alınamayan kişilerle ilgili bilgilerin kamuoyuyla ve ailelerle paylaşılması önem arz etmektedir.
- Kadınların insan haklarının korunması için Türkiye’nin GREVIO’ya bildirdiği üzere İstanbul Sözleşmesi’nin ve 6284 sayılı Kanun’un uygulanmasına özen gösterilmeli, cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması için 4+4+4 ismiyle bilinen kesintili eğitime son verilerek kesintisiz eğitime geçilmelidir. PISA 2018 sonuçlarında Türkiye’nin her üç alanda da OECD ortalamasının altında kalmasında da 4+4+4 sisteminin payı büyüktür.
- Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından yönetilen kamu makamları, uluslararası kurumlar önünde Türkiye’de insan haklarını geliştirme sözü vermektedir. Buna karşılık iç siyasette tam tersi bir duruş sergilemektedirler.
- Türkiye’nin işkence ve zorla kaybetmelere dair olaylar hakkında gözlemcilere, sivil toplum örgütlerine ve meslek kuruluşlarına bilgi vermekten kaçınması ağır hak ihlalleri konusunda şüpheleri artırmaktadır. Dernek ve meslek kuruluşların raporları doğrultusunda hangi soruşturma

ve kovuşturmaların yürütüldüğü ve bunların nasıl sonuçlandığına ilişkin bilgilerin yetkililerce kamuoyuna açıklanması gerekmektedir.

CHP İNSAN HAKLARI